

De mislukte aanslag op Konrad Adenauer: Een complot om de herstelbetalingen te dwarsbomen

In de vroege jaren van het naoorlogse West-Duitsland kwam Konrad Adenauer, de eerste bondskanselier van het land, naar voren als een sleutelfiguur in de wederopbouw van een verwoest land en het herstel van zijn plaats op het wereldtoneel. Als fervente anti-nazi en vrome katholiek leidde Adenauer West-Duitsland van 1949 tot 1963, en stuurde het aan naar democratie, economisch herstel en verzoening met voormalige vijanden. Zijn inspanningen om herstelbetalingen met Israël te onderhandelen voor de gruweldaden van de Holocaust maakten hem echter een doelwit van extremistische oppositie. Op 27 maart 1952 ontplofte een pakketbom geadresseerd aan Adenauer in het hoofdkwartier van de politie in München, waarbij een politieagent om het leven kwam en een schokkend moordcomplot aan het licht kwam dat verbonden was met de Israëlische militant Menachem Begin. Dit artikel onderzoekt de context, uitvoering en nasleep van deze gedurfde poging om de kanselier te vermoorden, en werpt licht op een minder bekend hoofdstuk in de geschiedenis van de Koude Oorlog.

Konrad Adenauer en de Herstelbetalingenovereenkomst

Konrad Adenauer, geboren in 1876 in Keulen, was een ervaren politicus met een staat van dienst in het verzet tegen het nazisme. Als burgemeester van Keulen tijdens de Weimarrepubliek verzette hij zich tegen het regime van Hitler, verdroeg gevangenschap en leefde in afzondering tijdens de oorlog. Na 1945 was hij medeoprichter van de Christelijk-Democratische Unie (CDU) en werd hij in 1949 de eerste bondskanselier van West-Duitsland, belast met de wederopbouw van een natie in puin. Zijn buitenlandbeleid prioriteerde integratie met het Westen en verzoening met voormalige tegenstanders, waaronder Frankrijk en de Verenigde Staten. Een hoeksteen van zijn morele en diplomatieke agenda was het aanpakken van Duitslands verantwoordelijkheid voor de Holocaust.

In 1951 startte Adenauer onderhandelingen voor een Herstelbetalingenovereenkomst met Israël, met als doel financiële compensatie te bieden aan Holocaust-overlevenden en de opkomende Joodse staat. De gesprekken, die in september 1952 werden geformaliseerd in de Overeenkomst van Luxemburg, waren diep controversieel. In Duitsland zagen sommigen de herstelbetalingen als een economische last of een bekentenis van collectieve schuld, terwijl in Israël velen zich verzetten tegen het accepteren van geld van Duitsland, omdat dit een legitimering zou zijn van een natie verantwoordelijk voor de genocide op zes miljoen Joden. Radicale groepen, met name die verbonden met de zionistische paramilitaire organisatie Irgun, veroordeelden de overeenkomst als verraad aan de Holocaust-slachtoffers, met het argument dat overlevenden directe betalingen moesten ontvangen

in plaats van fondsen die via de Israëlische regering werden gekanaliseerd voor staatsopbouwprojecten.

Menachem Begin en de Irgun-verbinding

In het hart van het moordcomplot stond Menachem Begin, een reusachtige figuur in de Israëlische geschiedenis die later van 1977 tot 1983 premier zou worden en in 1978 de Nobelprijs voor de Vrede zou delen voor de Camp David-akkoorden. In 1952 was Begin de leider van Herut, een rechtse politieke partij geworteld in de revisionistische zionistische beweging, en voormalig commandant van Irgun, de pre-statelijke militie verantwoordelijk voor aanslagen op Britse troepen in Palestina. Begin, wiens familie omkwam in de Holocaust, verzette zich hevig tegen de herstelbetalingenovereenkomst, omdat hij deze zag als een moreel compromis dat Duitsland in staat stelde absolutie te “kopen”.

Begins oppositie was niet louter retorisch. Volgens latere onthullingen steunde hij actief een complot om Adenauer te vermoorden om de herstelbetalingenonderhandelingen te dwarsbomen. Het plan werd georkestreerd door een kleine groep voormalige Irgun-leden, waaronder Eliezer Sudit, die zijn betrokkenheid detailleerde in een memoire die decennia later werd gepubliceerd, *Be'shlihut Ha'matzpun (Op een missie van geweten)*. Sudits verslag, bevestigd door de Duitse journalist Henning Sietz in zijn boek uit 2003 *Aanslag op Adenauer: De geheime geschiedenis van een politieke aanval*, onthulde Begins centrale rol in het goedkeuren, financieren en plannen van de operatie.

Het complot ontvouwt zich

De moordaanslag was zowel gedurfd als amateuristisch. Op 27 maart 1952 arriveerde een pakket geadresseerd aan bondskanselier Adenauer bij het politiehooftkwartier in München, wat argwaan wekte door het kinderlijke handschrift en het verkeerde adres. Het pakket, dat een bom bevatte verborgen in een encyclopedie, was verzonden door twee tieners die door de samenzweerders waren ingehuurd. De jongens vermoedden onraad en waarschuwden de politie in plaats van het te versturen. Toen agenten het pakket probeerden te inspecteren, ontplofte het, waarbij de Beierse politieagent Karl Reichert om het leven kwam en twee anderen gewond raakten.

Tegelijkertijd werden twee extra brievenbommen gestuurd naar de locatie waar Israëlische en Duitse delegaties over herstelbetalingen onderhandelden, opgeëist door een groep die zich Joodse Partizanenorganisatie noemde. Deze bommen bereikten hun doelen niet, maar de explosie in München leidde tot een internationaal onderzoek. Franse en Duitse autoriteiten trachtten het complot terug tot vijf Israëlische verdachten in Parijs, allemaal verbonden met Irgun. Onder hen was Eliezer Sudit, die toegaf het explosief te hebben voorbereid. De verdachten werden gearresteerd maar later toegestaan terug te keren naar Israël, met bewijs verzegeld om antisemitische gevoelens in Duitsland niet aan te wakkeren.

Sudits memoire, gepubliceerd in de jaren 1990, bood cruciale inzichten in de motivaties en uitvoering van het complot. Hij beweerde dat de intentie niet was om Adenauer te doden,

maar om internationale media-aandacht te genereren en de herstelbetalingenonderhandelingen te verstoren. “Het was ons allemaal duidelijk dat er geen kans was dat het pakket Adenauer zou bereiken,” schreef Sudit, suggererend dat het complot was ontworpen als een symbolische daad. Deze bewering wordt echter betwist, omdat Begins betrokkenheid en de dodelijke uitkomst – de dood van een politieagent – een serieuzere intentie suggereren. Sudit vertelde over Begins persoonlijke toewijding, inclusief een aanbod om zijn gouden horloge te verkopen om de operatie te financieren toen het geld opraakte, en ontmoetingen met Knesset-leden Jochanan Bader en Chaim Landau, evenals voormalig Irgun-inlichtingenchef Abba Scherzer, om het complot te coördineren.

Nasleep en doofpot

De West-Duitse regering onder leiding van Adenauer en de Israëlische premier David Ben-Gurion probeerden beiden het incident te bagatelliseren om de broze bilaterale betrekkingen te behouden. Adenauer, zich bewust van de oorsprong van het complot, koos ervoor het niet agressief na te jagen, uit vrees voor een antisemitische reactie in Duitsland of het ontspreiden van de herstelbetalingen. Ben-Gurion, die de herstelbetalingenovereenkomst steunde, waardeerde Adenauers terughoudendheid, omdat het publiceren van Begins betrokkenheid de opkomende Duits-Israëlische relatie onder spanning zou zetten. De details bleven grotendeels onderdrukt tot 2006, toen de *Frankfurter Allgemeine Zeitung* uittreksels uit Sudits memoire publiceerde, wat nieuw interesse en debat opriep.

In Israël bleef Begins rol decennia lang duister. Zijn persoonlijke secretaris, Yehiel Kadishai, en Herzl Makov, directeur van het Menachem Begin Heritage Center, beweerden onwetendheid over het complot toen ze in 2006 werden ondervraagd. Sudits verslag, gesteund door Sietz' onderzoek, liet echter weinig twijfel over Begins betrokkenheid. De onthulling choqueerde analisten, gezien Begins latere status als vredestichter, en riep vragen op over de ethiek van politieke geweld in het post-Holocaust-tijdperk.

De moordaanslag slaagde er niet in de Herstelbetalingenovereenkomst te dwarsbomen, die in september 1952 werd ondertekend. West-Duitsland betaalde aanvankelijk ongeveer 3 miljard Duitse mark aan Israël en 450 miljoen aan de Claims Conference, met betalingen die doorgingen naarmate nieuwe claims opdoken. De overeenkomst versterkte de Israëlische economie en markeerde een significante stap in Duitslands morele afrekening, hoewel het verdeeldheid zaaiend bleef. Adenauers overleving en vastberadenheid versterkten zijn binnenlandse en internationale positie, en droegen bij aan zijn herverkiezing in 1953.

Erfgoed en historische betekenis

De mislukte aanslag op Konrad Adenauer onderstreept de rauwe emoties en complexe politiek van het post-Holocaust-tijdperk. Voor Begin en zijn bondgenoten symboliseerde de herstelbetalingenovereenkomst een verraad aan Joods lijden, maar hun gewelddadige reactie riskeerde Israëls morele autoriteit en diplomatieke doelen te ondermijnen. Adenauers beslissing om de zaak te onderdrukken weerspiegelde zijn pragmatische toewijding aan verzoening, zelfs ten koste van transparantie. Het incident belicht ook de uitdagingen

bij het navigeren door gerechtigheid, herinnering en nationaal belang in de schaduw van genocide.

Vandaag de dag is het complot een voetnoot in de erfgoederen van zowel Adenauer als Begin, overschaduwd door hun latere prestaties. Adenauer wordt gevierd als grondlegger van het moderne Duitsland en de Europese integratie, terwijl Begin wordt herinnerd voor zijn rol in het veiligstellen van vrede met Egypte. Toch dient de poging van 1952 als herinnering aan de volatiliteit van de vroege Koude Oorlog-jaren, toen ideologische scheidslijnen en historische wonden extreme maatregelen aanwakkerden. Het nodigt ook uit tot reflectie over de ethiek van politieke geweld en het delicate evenwicht van diplomatie bij het aanpakken van voorbije gruweldaden.

Zoals historicus Moshe Zimmermann opmerkte, werd de geheimhouding van het complot gedreven door een wederzijdse wens om de Duits-Israëliëse verzoening te beschermen. De verlate onthulling, via Sudits memoire en daaropvolgende berichtgeving, nodigt ons uit om te worstelen met de morele ambiguïteiten van een tijdperk waarin overlevenden, staatslieden en militanten worstelden met de erfenis van de Holocaust op diep verschillende manieren.